

УДК 32:002.8

Кириленко О. М.,
Гон М. М.**МІСЦЕ І РОЛЬ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ
В ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЯХ**

(Рец.: Неліпа Д. В. *Системний аналіз в політології: теорія, методологія, практика. Монографія.* – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 312 с.)

Kyrylenko O. M., Gon M. M. The place and role of system analysis in political science studies. In review the monograph of Nelipa D. V. "System analysis in political science: theory, methodology and practice" (Kyiv, 2011. – 312 p.) is analyzed.

Монографія Д. В. Неліпи «Системний аналіз в політології: теорія, методологія, практика» присвячена теоретичним та прикладним аспектам системного аналізу, який є провідним методологічним трендом у сучасній науці, зокрема у соціально-політичних дослідженнях. Автор монографії здійснив одну з перших спроб у сучасній українській політичній науці всебічно дослідити сутність, принципи та технології проведення системного аналізу політичних явищ, процесів та рішень. Цей методологічний напрям політичного аналізу є актуальним та перспективним напрямом теорії та практики вітчизняної політології, який розкриває можливості комплексного дослідження розвитку політичної системи, політичних інститутів, а також проблем підвищення ефективності їх функціонування в Україні.

Перший розділ монографії Д. В. Неліпа присвятив питанням виникнення та еволюції системного аналізу. Автор розглядає історію системного підходу в розвитку уявлень про навколишній світ, суспільство та політику від епохи Античності до ХХ ст., які стали передумовою становлення та вдосконалення сучасної методології системного аналізу природних та соціальних явищ і процесів. У даному розділі обґрунтовується важливість розмежування понять «системний підхід», «загальна теорія систем», «синергетика», «системний аналіз», «системна інженерія», котрі відображають різні підходи та аспекти розуміння та дослідження явищ як систем та процесів їх розвитку. Особливу увагу приділено новітньому напрямку системного підходу та загальної теорії систем, який завдяки німецькому фізику та філософу Герману Хакену отримав назву «синергетика» (кінець 1960-х рр.).

Синергетичний підхід є міждисциплінарним за своєю суттю, котрий надав системному аналізу нового звучання, посилив низку положень системного підходу. Він спрямовується на більш глибоке осмислення структури та функціонування складних відкритих систем, принципів їх самоорганізації, розвитку / змін та взаємодії з іншими системами.

Будь-яка система в світлі синергетики може розглядатись як динамічна, складно та ієрархічно структурована форма порядку даної системи, що протистоїть зовнішній формі організації – хаосу. Система обмінюється інформацією, енергією та речовинами з навколишнім середовищем у рамках макросистем, елементом яких вона виступає. Синергетика вказує на нестійкість, нелінійність розвитку складних систем, у яких періодично відбуваються біфуркації – точки переходу через хаотичний стан до нового порядку самоорганізації. Поширення синергетичного підходу не тільки в природничих, а й у соціальних науках, зокрема в політології, на думку автора, відкриває нові дослідницькі можливості сучасних науковців в аналізі, поясненні та прогнозуванні складних соціально-політичних процесів, їх змін та трансформацій.

Д. В. Неліпа розкриває основний зміст положень праць М. Вебера, Д. Істона, Г. Алмонда, К. Дойча, Л. Пая, які здійснили особливо значний внесок у становлення та розвиток теорії політичної системи. Суттєву увагу автор приділив вивченню базових засад системного

аналізу як методу сучасної політології. Для цього автор звертається до основ системного аналізу, що отримали розвиток у різних наукових галузях, тобто до загальнонаукових його принципів.

У другому розділі «Застосування системного аналізу до вивчення політичних явищ та процесів» автор всебічно та детально розкриває зміст, етапи та принципи організації прикладного використання методу системного аналізу в політології. Політичний аналіз системного спрямування починається з першого етапу – підготовки, що включає формулювання проблем та їх експертні оцінки, визначення цілей та завдань, збір та аналіз первинних даних засобами статистичних, соціологічних та інших методів збору інформації (метод побудови графів, спостереження, опитування, SWOT-аналіз, контент-аналіз, фокус-групи, експертні оцінки). При цьому зауважується, що необхідна для політичного аналізу інформація має включати кількісні та якісні показники соціально-політичного розвитку.

Другий етап системного аналізу включає моделювання політичних систем та є основною його аналітичної процедури. Технології моделювання політичних явищ та процесів дозволяють перейти до завершального етапу системного аналізу, який включає комплексний аналіз всіх зібраних даних, а також формулювання висновків та варіантів рішення політичних проблем. Автор звертає особливу увагу на труднощі політичного аналізу в сучасних умовах, які необхідно долати на основі дотримання етики професійної діяльності політичних аналітиків. Серед основних етичних принципів дослідницької та аналітичної діяльності політологів Д. В. Неліпа виокремлює чесність, об'єктивність, професійність, ретельність та уважність, баланс між відкритістю та конфіденційністю, орієнтацію системного аналітика на загальнолюдські цінності та суспільні інтереси.

У третьому розділі монографії – «Проблеми та перспективи системного аналізу в українській політології» – її автор вивчає процес становлення політології в СРСР та передумови розвитку системної школи в соціально-політичних дослідженнях радянського періоду. В даному процесі значну роль відіграли роботи Ф. Бурлацького, Г. Шахназарова, Г. Арбатова, В. Чіркїна, Е. Таведосяна, В. Чхивадзе, С. Кечекяна. Організаційним підґрунтям розвитку політичної науки в час існування Радянського Союзу стали створення та діяльність Інституту держави та права Академії Наук СРСР, Інституту соціальних наук та інших науково-дослідних організацій. Радянська асоціація політичних (державних) наук, яка була створена в 60-х рр., стала не тільки членом Міжнародної асоціації політичних наук, а й виступила організатором її XI Світового конгресу (1979 р.). Цей форум став знаковою подією в науковому житті СРСР, активізував розвиток політичних досліджень, політичного аналізу, зокрема – системного аналізу політичних явищ та процесів. Г. Шахназаров, президент Радянської асоціації політичних (державних) наук в 70-ті рр. очолив новий відділ в Інституті держави та права (Москва) «Теорія політичних систем та політичних відносин». Конституція СРСР 1977-го року включала перший розділ під назвою «Політична система» з визначенням даного терміну. Пізніше вийшла книга Ф. Бурлацького та В. Чіркїна «Сучасні політичні системи».

Розвиток системного аналізу в політології пострадянського періоду значною мірою є продовженням його традицій. Однак інституціоналізація експертного середовища політологів в Україні на сучасному етапі обумовила посилення уваги дослідників політичних проблем до системного підходу. Іншим каталізатором цього виступає подолання ідеологічних обмежень та інтеграція української науки в міжнародний простір розвитку політичних наук. На думку Д. В. Неліпи, основною проблемою розвитку системної школи в політології виступає відносна її молодість, а значить і незрілість, що обумовлено історичними та ситуативними факторами розвитку української політології.

Політична система українського суспільства знаходиться в процесі змін та трансформацій, як і все суспільство в цілому. Це обумовлює зростання інтересу вітчизняних політологів, політичних аналітиків та технологів до системного аналізу проблем політичного розвитку, прикладного його використання в розробці політичних рішень, підвищення

ефективності функціонування політичної системи та політичних інститутів в Україні. А відтак монографія Неліпи Д. В. «Системний аналіз в політології: теорія, методологія, практика» бачиться нам затребуваною часом науковою працею, вагомим внеском автора у розвиток як методологічних і прикладних основ дослідження політичних явищ та процесів, так і політологічної освіти в Україні.